

کتاب «توسعه اقتصادی»

کتاب «توسعه اقتصادی» نوشته «مایکل تودارو» یکی از مشهورترین و جامع‌ترین متون درسی در حوزه اقتصاد توسعه به شمار می‌رود که برای چندین دهه، منبع آموزشی اصلی دانشجویان این رشته در سراسر جهان بوده است. ترجمه فارسی این اثر ارزشمند نیز در دسترس قرار دارد. تودارو در

این کتاب با رویکردی نظام‌مند و همه‌جانبه، به بررسی چالش‌ها، نظریه‌ها و راهکارهای مرتبط با توسعه در کشورهای در حال توسعه می‌پردازد. کتاب مباحث خود را با تعریف مفاهیم پایه‌ای مانند فقر، نابرابری و رشد اقتصادی آغاز می‌کند و به‌تدریج به تحلیل مسائل پیچیده‌تری از قبیل بیکاری، شهرنشینی، مهاجرت، محیط زیست، تجارت بین‌الملل و نقش نهادهای سیاسی و اجتماعی در فرآیند توسعه می‌پردازد.

ویژگی برجسته این کتاب، تلفیق موفق نظر به‌های اقتصادی با مسائل واقعی و ملموس کشورهای در حال توسعه است. تودارو به جای ارائه یک دیدگاه واحد، مکاتب فکری مختلف را در کنار هم قرار می‌دهد و نقاط قوت و ضعف هر یک را با ذکر مثال‌های عینی از مناطق مختلف جهان نشان می‌دهد. این رویکرد متعادل و نقادانه به خواننده کمک می‌کند درکی عمیق‌تر و واقع‌بینانه‌تر از فرآیند پیچیده توسعه به دست آورد. علاوه بر این، کتاب مملو از داده‌ها، نمودارها و مطالعات موردی است که به طور جالبی تطبیق نظریات اقتصادی باواقع عینی جوامع را نشان می‌دهد. این اثر نه‌تنها یک کتاب درسی، بلکه یک راهنمای عملی برای سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و همه کسانی است کهغدغه درک و بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی کشور را دارند. مطالعه این کتاب به خواننده می‌آموزد که توسعه صرفاً یک مفهوم آماری نیست، بلکه فرآیندی درازمدت است که بهبود کیفیت زندگی مردم را در مرکز توجه خود قرار می‌دهد و همچنین با ذکر مصادیق واقعی نشان می‌دهد فرآیندی بسیار پیچیده و چندبعدی است.

اخبار

ضرورت کاهش نقش درهم

در تجارت ایران و چین

معاون اسبق بین‌الملل بانک مرکزی با تأکید بر ضرورت ایجاد سازوکار مستقیم پولی میان ایران و چین گفت: در حالی که ایران تراز تجاری مطلوبی با چین دارد، نبود سازوکار مشخص مالی باعث شده امارات و درهم این کشور در معاملات ایران با چین نقش واسطه‌ای ایفا کنند. در نشست تخصصی «فرصت‌های همکاری اقتصادی ایران و چین»، محسن کریمی، معاون اسبق بین‌الملل بانک مرکزی با تأکید بر ضرورت ایجاد سازوکار مستقیم پولی میان ۲ کشور، گفت: در حالی که ایران تراز تجاری مطلوبی با چین دارد، نبود سازوکار مشخص مالی باعث شده امارات و درهم این کشور در معاملات ایران با چین نقش واسطه‌ای ایفا کنند.

وی تصریح کرد: اگر مناسبات پولی مستقیمی میان ریال و یوان برقرار شود، عملات نقش درهم و اسکوپورت امارات در مبادلات کاهش می‌یابد. در حال حاضر بسیاری از تاجران تنها به دلیل سهولت در تسویه مالی از مسیر امارات اقدام می‌کنند، نه به خاطر خرید واقعی از امارات. کریمی با اشاره به ظرفیت بالای روابط اقتصادی ایران و چین افزود: بهره‌برداری درست از تراز تجاری مثبت با چین می‌تواند بسیاری از تهدیدهای ارزی را خنثی کند. این مسؤولیت در درجه اول بر عهده بانک‌های مرکزی ۲ کشور است تا چارچوب همکاری پولی و مالی روشنی طراحی کنند.

معاون اسبق بانک مرکزی در بخش دیگری از سخنانش با انتقاد از نبود رویکرد هدفمند در تعریف پروژه‌های سرمایه‌گذاری با چین گفت: ما در تعامل با طرف چینی گاه تلاش می‌کنیم آنها را به حوزه‌هایی وارد کنیم که علاقه‌مندی راهبردی ندارند، در حالی که باید سرمایه‌گذاری‌ها بر محور منافع متقابل و طرح‌های کلان ۲ کشور در حوزه‌هایی مانند انرژی و کریدورهای ترانزیتی متمرکز شود.

او افزود: واقعاً انرژی زیادی صرف چالش‌های بی‌نتیجه شده است، به جای فشار برای ورود طرف مقابل به حوزه‌های غیرعلاقه‌مند، باید مسیرهای هم‌جهت را شناسایی و فعال کنیم تا ۲ کشور بتوانند به صورت مکمل عمل کنند.

عقب‌نشینی شاخص کل بورس

بازار سهام در میانه معاملات دیروز با تشدید فشار فروش در نمادهای بزرگ و تلاوم بی‌میلی پول حقیقی، نزولی شده؛ شاخص کل با افت ۲۱۲۲۴۰٫۵ واحدی تا سطح ۳۰۹۵۷۶۶٫۲۰۰ واحد عقب نشست.

در معاملات روز چهارشنبه ۱۴ آبان، نمادرهای اصلی بورس تهران از همان دقایق ابتدایی با فشار عرضه در گروه‌های کالامحور و شاخص‌ساز مواجه شدند. تلاقی افت قیمت نفت در بازارهای جهانی، تقویت نسبی دلار، در سبد جهانی و نگرانی‌های داخلی از بودجه ۱۴۰۵ و جهت‌گیری سیاست‌های کنترلی، بر انتظارات سرمایه‌گذاران سایه انداخت و موقعیت‌های فروش بر خرید پیشی گرفت. خروج جریان نقد در نمادهای بزرگ، رمق رشد را از بازار گرفت و شناسایی سودهای کوتاه‌مدت به استراتژی غالب بخش مهمی از معامله‌گران بدل شد.

رفتار شاخص هموزن که نمادر بهتری از حال عمومی بازار و سهم‌های کوچک است، نشان داد فشار فروش فراگیر بوده و محدود به چند نماد شاخص‌ساز نیست. کاهش ۶۶۲۲۰٫۳۵ واحدی این شاخص به ۹۲۲۰۱۱۴٫۹۵ واحد، از غلبه اکثریت نمادهای منفی حمایت داشت؛ وضعیتی که معمولاً پرخرش پول به سمت صندوق‌های درآمد ثابت و انتظار برای مشخص شدن متغیرهای کلان همراه می‌شود. همزمان، کاهش میل ریسک‌پذیری حقیقی‌ها و کاهش ارزش معاملات نسبت به حجم، از رشد بی‌کیفیت دادوستدها پرده برداشت.

«وطن امروز» گزارش می‌دهد: تبیین تأکید رهبر انقلاب بر توسعه تولید و صادرات نفت

اهرم توسعه اقتصادی

این یک عقبگرد قابل توجه است. در اگوست سال ۲۰۲۳، یعنی دقیقاً یک سال پیش، ایران توانسته بود با افزایش تولید به جایگاه سوم اوپک صعود کند که دستاوردی مهم در دولت سیزدهم محسوب می‌شد اما اکنون، این جایگاه کلیدی از دست رفته است.

از دست دادن سهم بازار به معنای واگذاری فرصت‌های درآمدی به رقبای، کاهش قدرت چانه‌زنی دیپلماتیک و تضعیف موقعیت استراتژیک ایران در بازارهای انرژی است. این آمار و ارقام صرفاً یک عدد در گزارش‌های بین‌المللی نیستند، بلکه هشدار می‌بند بر این واقعیت‌اند که باید در صنعت نفت به‌سرعت فعال شد و کاستی‌ها را برطرف کرد.

■ **کانال‌های اثرگذاری کوتاه‌مدت توسعه نفت بر رشد اقتصادی**
توسعه تولید و صادرات نفت، حتی در بازه‌های زمانی کوتاه، می‌تواند به‌سرعت در بخش‌های مولد اقتصاد ایران تأثیر مثبت بگذارد و منجر به افزایش تولید ناخالص داخلی شود. این تأثیرگذاری از طریق چند کانال اصلی انجام می‌شود که در ادامه به تفصیل تحلیل می‌شوند.

۱- تأمین مالی تراز پر صادرات‌ها و ثبات‌بخشی به اقتصاد کلان

یکی از سریع‌ترین و ملموس‌ترین اثرات افزایش صادرات نفت، تقویت تراز پرداخت‌های کشور است. تراز پرداخت‌ها به زبان ساده، کارنامه ورود و خروج ارز از کشور است. در اقتصادی مانند ایران که همواره با تقاضای بالای ارز برای واردات کالاهای مصرفی واسطه‌ای و سرمایه‌ای روبه‌رو است، درآمدهای نفتی نقش یک جریان ورودی قدرتمند و حیاتی را ایفا می‌کند.

پایداری جریانات ارزی، افزایش صادرات نفت به معنای ورود مستمر و قابل اتکای ارز به کشور است. این امر به بانک مرکزی اجازه می‌دهد تقاضای ارزی بازار را بهتر مدیریت کرده و از بروز شوک‌های ارزی جلوگیری کند. - **ثبات نرخ ارز و لنگر انتظارات:** مهم‌ترین پیامد پایداری ارزی، جلوگیری از نوسانات شدید نرخ ارز است. در اقتصاد ایران، نرخ ارز به عنوان یک لنگر انتظارات عمل می‌کند. این به آن معناست که فعالان اقتصادی (تولیدکنندگان، سرمایه‌گذاران و حتی مصرف‌کنندگان) تصمیمات خود را تا حد زیادی بر اساس پیش‌بینی‌شان از نرخ ارز تنظیم می‌کنند. زمانی که نرخ ارز ثبات دارد، عدم قطعیت کاهش یافته و افق پیش‌بینی‌پذیرتری برای کسب‌وکارها فراهم می‌شود.

- **تحریک سرمایه‌گذاری و تولید:** ثبات انتظارات، تمایل به سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد اقتصادی را به‌شدت افزایش می‌دهد. کارآفرینان با اطمینان بیشتری برای توسعه خطوط تولید، استخدام نیروی کار و اجرای پروژه‌های جدید اقدام می‌کنند، زیرا ریسک ناشی از جهش‌های ناگهانی نرخ ارز و به هم ریختن محاسبات هزینه و درآمدشان کاهش می‌یابد.

- **مهار تورم و تحریک تقاضا:** از آنجا که بخش قابل توجهی از تورم در ایران، ریشه در افزایش نرخ ارز و گران شدن کالاهای وارداتی (تورم فشار هزینه) دارد، ثبات ارزی به طور مستقیم به مهار تورم کمک می‌کند. کنترل تورم نیز قدرت خرید خانوارها را حفظ کرده و منجر به رشد مصرف می‌شود. این افزایش تقاضای کل در نهایت سیگنال مثبتی برای تولیدکنندگان است تا تولید خود را افزایش دهند و این چرخه به تسریع رشد اقتصادی می‌انجامد.

۲- تأمین بودجه عمرانی و تقویت سرمایه‌گذاری دولتی

بخش قابل توجهی از بودجه دولت، بویژه بودجه‌های عمرانی (تملک دارایی‌های سرمایه‌ای)، به طور مستقیم از محل درآمدهای حاصل از صادرات نفت تأمین مالی می‌شود. پروژه‌های عمرانی مانند ساخت جاده‌ها، سد‌ها، نیروگاه‌ها، بندر و توسعه زیرساخت‌های صنعتی، ستون فقرات سرمایه‌گذاری دولتی را تشکیل می‌دهند.

افزایش تولید و صادرات نفت به معنای تحقق سریع‌تر و کامل‌تر درآمدهای ارزی پیش‌بینی شده در قانون بودجه است. این امر به دولت امکان می‌دهد تا: - **تخصیص بودجه به پروژه‌های عمرانی را سرعت بخشد:** بسیاری از پروژه‌های زیربنایی در کشور به دلیل کمبود منابع مالی با تأخیر یا توقف مواجه می‌شوند. افزایش درآمدهای نفتی این گلوگاه مالی را برطرف کرده و به تکمیل سریع‌تر پروژه‌ها کمک می‌کند.

- **سهم سرمایه‌گذاری دولت در رشد اقتصادی را تقویت کند:** سرمایه‌گذاری دولتی یکی از اجزای اصلی تشکیل‌دهنده تولید ناخالص داخلی (GDP) است. تقویت این بخش نه‌تنها به طور مستقیم GDP را افزایش می‌دهد، بلکه با بهبود زیرساخت‌ها، زمینه را برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی نیز فراهم می‌آورد و به طور غیرمستقیم به رشد اقتصادی کمک می‌کند. در واقع، یک نیروگاه جدید یا یک بزرگراه مدرن، هزینه تولید را برای نگاهاهای خصوصی کاهش داده و بهره‌وری کل اقتصاد را افزایش می‌دهد.

۳- تقویت نهادهای توسعه‌ای: صندوق توسعه ملی و شرکت ملی نفت

بخشی از درآمدهای نفتی بر اساس قانون به نهادهای استراتژیک کشور تزیق می‌شود که هر یک به نوبه خود نقش کلیدی در فرآیند توسعه ایفا می‌کنند.

- **صندوق توسعه ملی:** طبق قانون، ۴۰ درصد درآمدهای نفتی باید به صندوق توسعه ملی واریز شود. این صندوق ۲ کارکرد اصلی دارد: حفظ بخشی از ثروت بین‌نسلی و تأمین مالی پروژه‌های کلان اقتصادی در بخش‌های دولتی و خصوصی. زمانی که درآمدهای نفتی افزایش می‌یابد، ورودی این صندوق

اقتصاد ایران در طول تاریخ معاصر خود، پیوندی ناگسستنی با صنعت نفت داشته است. این طلای سیاه، از زمان اکتشاف تا به امروز، نه‌تنها به عنوان اصلی‌ترین منبع درآمد ارزی کشور، بلکه به مثابه یک اهرم استراتژیک برای پیشبرد اهداف توسعه صنعتی و تحقق رشد اقتصادی عمل کرده است. درآمدهای

زیربنایی، پشتیبانی از بودجه عمومی دولت و تنظیم‌کننده تراز پرداخت‌های کشور بوده است با این حال، این وابستگی عمیق، اقتصاد ایران را در برابر نوسانات بازارهای جهانی انرژی و تحولات ژئوپلیتیک آسیب‌پذیر ساخته است.

این گزارش به تحلیل نقش دوگانه و حیاتی نفت در اقتصاد ایران می‌پردازد. از یک سو، کانال‌های کوتاه‌مدت و بلندمدتی را که از طریق آنها، توسعه تولید و صادرات نفت می‌تواند به رشد اقتصادی در بخش‌های مولد منجر شود، تشریح می‌کند و از سوی دیگر، با استناد به گزارش‌های اخیر اوپک که کاهش تولید برای نفت ایران در بازار جهانی پیش‌بینی شده، به این نکته می‌پردازد که به همین دلیل باید سیاست‌ها در راستای حفظ تولید و حتی تعریف پروژه‌های جدید به‌کار گرفته شود. هدف این است نشان داده شود چگونه بهره‌برداری هوشمندانه و حداکثری از پتانسیل‌های صنعت نفت، نه به عنوان هدف نهایی، بلکه به عنوان یک اهرم قدرتمند، می‌تواند مسیر را برای صنعتی شدن، تنوع‌بخشی به اقتصاد و دستیابی به رشد پایدار هموار سازد. در واقع، غفلت از این اهرم در شرایط کنونی، به معنای تضعیف مهم‌ترین موتور پیشران اقتصاد ملی در گذار به آینده توسعه‌یافته است.

■ **تأکید رهبر انقلاب در یک‌سالگی دولت چهاردهم بر توسعه تولید و صادرات نفت**
بیانات رهبر حکیم انقلاب در یک‌سالگی دولت چهاردهم، چراغ راهی است تا بتوان مبتنی بر آن ابعاد توسعه صادرات و تولید نفت را شکوفا کرد. ایشان با تأکید بر افزایش تولید و تنوع‌بخشی در مقاصد صادرات نفت، فرمودند: «تولید نفت در کشور - با اهمیتی که در اقتصاد کشور دارد که معلوم است - تولید پایینی است. ما روش‌های تولید نفت‌مان روش‌های قدیمی است، ابزارها قدیمی است، روش‌ها قدیمی است. از بسیاری جاهای نفت‌خیز دنیا عقبیم، در حالی که امروز مطمئناً در بین دانشجویان جوان و تحصیلکرده‌های جوان ما که در زمینه نفت کار کرده‌اند، بدون تردید کارهای مهمی می‌شود کرد به وسیله اینها، از اینها خواست... در باب صادرات نفت هم البته ما نیاز به تحرک بیشتری داریم؛ یعنی مساله تعدد مشتری و تنوع مشتری در باب نفت مساله مهمی است که باید ان‌شاءالله دنبال شود». هر چند در سال‌های دولت سیزدهم صادرات نفت ایران بعد از یک دوره نزولی بازیابی شد و با وجود تشدید تحریم‌ها و فشار دولت آمریکا‌ما به همت شهید رئیسی به مرز ۲ میلیون بشکه در روز هم رسید ولی اکنون تأکید رهبر انقلاب بر ادامه این روند علاوه بر ابعاد اقتصادی، ابعاد غیراقتصادی جدی هم دارد.

این اظهارات، فراتر از یک توصیه اقتصادی، یک نقشه راهبردی برای دستیابی به ثبات و توسعه پایدار است. به‌رغم اینکه تولید نفت کشور در حال حاضر در سطح بالایی قرار دارد، اما به تعبیر رهبر انقلاب با تکیه بر توان داخلی و استفاده از روش‌ها و ابزارهای نوین، می‌توان این بخش را متحول و با بهره‌وری بسیار بالاتری اداره کرد. رهبر انقلاب با اشاره به ظرفیت‌های جوانان متخصص، بر لزوم تحرک بیشتر در صادرات نفت، تنوع‌بخشی به مشتریان و مقاصد صادراتی تأکید کردند. این تأکید از وجوه مختلفی قابل بررسی است که در ادامه به تفصیل به آنها خواهیم پرداخت.

■ **زنگ خطر: تهدید کاهش تولید و جایگاه ایران در اوپک**

پیش از ورود به بحث تفصیلی درباره کانال‌های اثرگذاری نفت بر اقتصاد، لازم است به جدیدترین و نگران‌کننده‌ترین تحول در این حوزه اشاره شود. بر اساس گزارش سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک)، تولید نفت ایران در ماه اگوست به ۳،۲۱۸ میلیون بشکه در روز کاهش یافته است. این افت تولید، در صورت تداوم می‌تواند منجر به کاهش سهم بازار ایران می‌شود. برای نمونه امارات عربی متحده با پیشی گرفتن از ایران، جایگاه سومین تولیدکننده بزرگ نفت اوپک را از آن خود کرده و باید ایران بار دیگر به جایگاه قبلی خود برگردد.

